

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Toporek pt. *Perception of success in the era of autonomous language learning* (Postrzeganie sukcesu w dobie autonomizacji procesu kształcenia językowego. Świadomość językowa a osobista percepcja sukcesu)

W dobie powszechnej znajomości języka angielskiego, a także edukacji opartej na rozliczalności wyników nauczania, sukces w nauczaniu/uczeniu się mierzy się wysokim wynikiem uzyskanym na egzaminie doniosłym, otwierającym furtkę do kolejnych etapów edukacji i/lub certyfikacją jego znajomości. Takie podejście, mimo promowania oceniania kształtującego, premiuje jednostki najlepsze, szczególnie uzdolnione, i pomija wysiłek włożony w indywidualny rozwój jednostki, dla której sukces może się wiązać z realizacją samodzielnie postawionych celów, co w dobie całościowego kształcenia jest szczególnie istotne. Z tego względu uważam, że podjęty przez Panią mgr Magdalenę Toporek w rozprawie doktorskiej temat tj. *Perception of success in the era of autonomous language learning* (Postrzeganie sukcesu w dobie autonomizacji procesu kształcenia językowego. Świadomość językowa a osobista percepcja sukcesu) jest szczególnie ważny społecznie, gdyż zadaje pytanie o dalsze kierunki rozwoju edukacji w kraju.

Niniejsza rozprawa doktorska składa się z 4-ech rozdziałów: 3-ech teoretycznych i jednego obszernego rozdziału empirycznego, opisującego zaprojektowane badanie, które zasadniczo mogłoby być podzielone na 3 pomniejsze tj. metodę, opis wyników i ich omówienie. Tak skonstruowany układ pracy uważam za spójny i logiczny. Dodatkowo praca zawiera obszerny spis niemal 500 źródeł bibliograficznych, co świadczy o rzetelnie wykonanej kwerendzie doktorantki, a cała praca liczy w sumie 254 strony.

Rozdział pierwszy koncentruje się na konceptualizacji pojęcia autonomii w ogóle oraz w odniesieniu do autonomii uczącego się i nauczyciela, wskazując na wzajemne relacje między nimi. Doktorantka wskazuje także na możliwe błędne interpretacje i realizacje programów wspierających rozwój autonomii w środowisku szkolnym. W rozdziale drugim Doktorantka

przedstawia definicje sukcesu w uczeniu się języków obcych, jego powiązanie z autonomią ucznia. Zaznacza, że sukces może mieć indywidualne znaczenie dla każdej jednostki, zależnie od indywidualnych predyspozycji, w tym uprzedniej wielojęzyczności. W rozdziale tym Autorka najpełniej wykazuje się szeroką znajomością zagadnień związanych z nauczaniem języka. W rozdziale 3-cim Doktorantka przedstawia stan badań, podejścia i definicje świadomości językowej i jej wpływie na sukces w nauce języków obcych.

Zawartość rozdziałów teoretycznych jest poprawna pod względem merytorycznym, dowodzi szerokiej znajomości zagadnień związanych z językoznawstwem stosowanym i rzetelnego przeglądu literatury źródłowej. Doktorantka umiejętnie łączy ze sobą trzy różne koncepcje, tj. poczucia sukcesu, świadomości językowej oraz autonomii ucznia, co jest propozycją oryginalną i dotąd nie proponowaną. Doceniam starania, by oprzeć się na możliwie najnowszych opracowaniach, autorów polskich i zagranicznych. Autorka dokonuje szerokiego i historycznego niemal przeglądu wszystkich tych koncepcji, jednak nie do końca czyni to chronologicznie, co powoduje pewne trudności w zrozumieniu wywołu Autorki. Szczególnie dotyczy to rozdziału o świadomości językowej. Wielość zaprezentowanych definicji i teorii, nie pozwala dostrzec, która z nich jest dla Doktorantki nadrzędną, szczególnie w kontekście przeprowadzonego badania empirycznego. Nie jestem pewna, czy autorka pisząc o świadomości językowej, ma na myśli eksplicytną wiedzę o języku, czy podświadomą świadomość metajęzykową, pozwalającą dostrzec reguły języka, a także jak do tych definicji odnosi się pojęcie krytycznej świadomości językowej. Brakuje mi też pewnego podsumowania tej części, które stanowiłoby punkt wyjścia dla projektu badawczego. Autorka kończy rozdział trzeci opisem teorii Krashena i roli podświadomego przyswajania języka, natomiast we wstępie do opisu projektu (s. 83) pisze, „[success] is intricately linked with language awareness, a metacognitive skill that empowers learners to make informed decisions”. Jeśli więc Autorka uważa świadomość językową jako umiejętność metapoznawczą, z czym mogę się zgodzić, to chciałabym się dowiedzieć w jakim stopniu i które teorie nt. świadomości językowej wiążą się z tą konceptualizacją.

Podobnie na zakończenie sekcji 3.3.2. brakuje mi konkluzji, które zmienne indywidualne i w jaki sposób wpływają na kształtowanie się poczucia sukcesu u uczących się. Brakuje mi również wyraźnej definicji autonomizacji w edukacji, o czym często mówi Autorka i czy jest

ona tożsama z autonomią ucznia/uczenia się. Zabrakło mi też historycznych, jednak i fundamentalnych dla dyscypliny opracowań, tj. H. Komorowskiej pt. *Sukces i niepowodzenie w nauce j. obcego* (1978) oraz Weroniki Wilczyńskiej (1999) pt. *Uczyć się czy być nauczonym*, a traktującej o autonomii. Lektura tych tekstów pozwoliłaby zaobserwować Autorce jak zmieniły się badane koncepcje na przestrzeni dekad.

Rozdział czwarty przedstawia przeprowadzony projekt badawczy. Jest on bardzo obszerny, a doktorantka, co dostrzegam z uznaniem, zastosowała triangulację metod i technik, tj. ankietę, pisemne refleksje studentów oraz narracyjne badanie fokusowe, co pozwoliło uzyskać wielowymiarowy obraz autonomii współczesnych studentów i ich poczucia sukcesu. Rozmiar projektu, liczba wykorzystanych narzędzi wskazują na ogromną pracę i zaangażowanie studentki w zgłębienie podjętego tematu.

W rozdziale tym scharakteryzowano uczestników badania, którymi są studenci I roku lingwistyki stosowanej Uniwersytetu Gdańskiego, zastosowane narzędzia badawcze, procedurę i wyniki badania. Pytania badawcze uważam za nieco zbyt ogólne, gdyż nie wskazują, że badanie dotyczy dwóch momentów czasowych, tj. przed i po interwencji pedagogicznej. Dodatkowe pytania szczegółowe a, b, c, można było scalić z pytaniami 1-4, modyfikując je o kwestie zmiany w poczuciu autonomii, sukcesu i świadomości językowej przed i po interwencji.

Z uznaniem zauważam samodzielne skonstruowanie skal kwestionariusza, a także zbadanie ich rzetelności. Bardzo dokładnie opisano sposób ich konstrukcji, w tym pytań o odwróconym znaczeniu. Zaznaczyć należy, że pytania skalowane nie są zbyt często używane w badaniach ankietowych. Arkusz ankiety został zamieszczony w załączniku. Żałuję, że podobnie czytelnik nie może się zaznajomić z pytaniami prowokującymi badanych do wypowiedzi (w narracjach refleksyjnych i badaniu fokusowym). Z kolei w treści rozdziału zamieszczono, uważam nie potrzebnie, całe transkrypcje wywiadu w grupie fokusowej. Dla większej czytelności można było wyróżnić tylko kluczowe tematy, zilustrowane cytatami, a cały wywiad umieścić w załączniku. Podobnie w opisie analizy refleksji oraz badania fokusowego, dobrze by było ponumerować wypowiedzi respondentów, gdyż nie do końca jest jasne, do których słów odnosi się Autorka. Stosuje ona analizę tematyczną, jednakże ponownie

zalecałabym albo usystematyzowanie kluczowych kodów w tabeli, lub zaznaczenie ich w nagłówkach podsekcji, co również ułatwiłoby czytelność tekstu.

Mam również kilka uwag do prezentacji danych ankietowych. Analiza wyników byłaby bardziej przystępna, gdyby uzyskane dane ankietowe zaprezentowano w jednej zbiorczej tabeli opisującej wyniki przed i po wprowadzonej interwencji pedagogicznej, zamiast omawiania wyników dla każdego pytania osobno. Wyniki ankiety zamieszczono w tabeli 2 po ich omówieniu, natomiast ich wcześniejsza prezentacja umożliwiłaby odbiór opisu. Brakuje mi również odniesienia do tabeli w tekście (np. *cf. Tab 2*). Także skróty w tabeli nr 2 nie są dla mnie jasne (należałoby rozwinąć znaczenie skrótów LA i SP w podpisie tabeli, a w nagłówkach kolumn nadpisać, do czego te wyniki się odnoszą, czy do SP czy do LA). Wszystkie te uwagi mają głównie charakter redakcyjny, mający na celu poprawę umiejętności prezentacji wyników w przyszłych badaniach.

Ogólnie uważam całe badanie empiryczne za przeprowadzone poprawnie w odniesieniu do postawionych pytań badawczych, na które otrzymujemy wyczerpujące odpowiedzi w podrozdziale 4.9. Autorka słusznie dostrzega konieczność zmian w kształceniu językowym, które bardziej wspierałoby rozwój autonomii uczącego się. Należy podkreślić zalety transformacyjnego charakteru przedłożonej rozprawy dla dalszego kształtowania polityki edukacyjnej w kraju. Jednakże niektóre wnioski postrzegam za nieco za daleko posunięte, bez poparcia w wynikach. Autorka twierdzi, że znalazła korelacje pomiędzy sukcesem, autonomią oraz świadomością językową, jednak żadnej statystycznej analizy, pozwalającej stwierdzić taki związek, nie wykonała. Opiera się jedynie na statystykach opisowych. Niejasny dla mnie jest także wniosek ze str. 204: *“it challenges autonomy-driven methods as external measurements like standardized exams are subjectively perceived and may not meet learners’ individual needs and expectation.”* Nie jest jasnym dla mnie, do czego odnosi się podmiotowe ‘it’, co podważa metody wspierające autonomię, dlaczego wystandardyzowane egzaminy uważa za odbierane subiektywnie. Prosiłabym o wyjaśnienie.

Pod względem językowym praca jest napisana poprawnie. Miejscami są jednak zbyt długie akapity, nawet na całą stronę (s.62, 72), proponowałabym podział treści na mniejsze z wyraźnie zaznaczonym zdaniem przewodnim (ang. topic sentence), co ułatwiłoby lekturę tekstu. Zdania takie należy następnie rozwinąć. Przykładowo: na s. 62 Autorka pisze: *Moreover,*

in 1984 Eric Hawkinns published and influential work titled Awareness of Language..., a publication that significantly expanded the scope and perspectives within the discipline.”

Autorka nie rozwija jednak tezy, dlaczego wspomniana praca wywarła taki oddźwięk, przechodząc w kolejnym zdaniu do informacji o towarzystwie naukowym. Kwestia braku rozwinięcia stawianych tez jest widoczna w wielu innych miejscach.

Zauważyłam także pewne nieprecyzyjne wyrażenia, np. na s. 83 we wstępie do rozdziału, Autorka pisze, że przeprowadza ‘a qualitative study supported by statistical data analysis’. Jeśli badanie jest jakościowe, to w jaki sposób dane miałyby być analizowane statystycznie? Z kolei na str. 152 pisze o: ‘longitudinal analysis’, tymczasem badanie nie miało charakteru podłużnego; przypominało raczej typ quasi-eksperymentalny, typu pre-/post test. Z innych uwag redakcyjnych zauważyłam brak kursywy przy tytułach książek w bibliografii. Słowo Polish zapisane małą literą (s.171).

Warto również krytycznie oceniać źródła, które się wykorzystuje, zastanawiając się czy odnoszą się one do danego kontekstu edukacyjnego. Przykładowo na s.83 Autorka pisze: „success in language learning is now recognized not merely as meeting external measurements or achieving predefined outcomes, but primarily as learners’ subjective evaluation of their progress, satisfaction and personal growth’, powołując się na źródła autora chińskiego i to w dodatku w odniesieniu do nauczania zdalnego. Można się zastanowić, czy w polskim kontekście edukacyjnym rzeczywiście taka zmiana już następuje, odnosząc się do polskich dokumentów regulujących politykę oświatową (w tym ESOKJ), zwłaszcza, że na s. 84 Autorka sama postuluje, iż ‘understanding learners’ success perception and its connection to language awareness is of utmost importance , as it can inform educational policies.” Powyższe uwagi nie dyskredytują walorów merytorycznych rozprawy, a jedynie wskazują uchybienia w organizacji tekstu, które należałoby dopracować, przed ewentualnym przygotowaniem rozprawy lub jej części do publikacji. W tym miejscu chcę podkreślić, że z dużym zainteresowaniem przeczytałam wielowątkowe omówienie wyników rozprawy, w tym wskazówki dla nauczycieli i polityki edukacyjnej, szczególnie w zakresie oceniania uczniów, gdyż to one ograniczają autonomię uczniów i nauczycieli.

Reasumując uważam, że rozprawa doktorska mgr Magdaleny Toporek spełnia warunki określone w art.13.1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym tj. stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a Doktorantka wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie językoznawstwa oraz umiejętność prowadzenia pracy naukowej. Tym samym wnoszę o dopuszczenie mgr Magdaleny Toporek do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Joanna Polubińska-Jaskar